

СУДДІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УРСР (1936–1989 РР.)

Після Жовтневої революції 1917 р., у період всевладдя рад народних депутатів прямо визнавалося, що судова діяльність є всього лише однією із функцій державного управління [2, с. 634], принцип незалежності суддів, а з ним і самоврядування суддів, як буржуазні, були забуті. З цих причин терміни “суддівське співтовариство”, “органи суддівського співтовариства” радянський законодавець не використовував.

За Конституцією СРСР 1936 р. Українська РСР, як і інші союзні республіки, зберігала свою судову систему на чолі з Верховним Судом.

Однак відповідно до п. “Х” ст. 14 Конституції СРСР 1936 р. законодавство про судоустрій і судочинство, кримінальне та цивільне законодавство належали до віддання Союзних Радянських Соціалістичних Республік, чим необґрунтовано були звужені суверенні права союзних республік [3, с. 92].

За Конституцією СРСР 1936 р. Верховний Суд СРСР став вищим судовим органом. На нього покладалось здійснення нагляду за судовою діяльністю всіх судових органів СРСР і союзних республік (ст. 104).

16 серпня 1938 р. II сесією Верховної Ради СРСР був прийнятий “Закон про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік” [4, с. 682].

Закон про судоустрій 1938 р. уніфікував норми у сфері судоустрою на території СРСР, привів їх у відповідність до Конституції СРСР. До ухвалення цього закону деякі питання регулювалися в республіках неоднаково. У СРСР до ухвалення закону 1938 р. не існувало одноманітності в нормах, які регулювали процес формування корпусу суддів. Окреме республіканське законодавство містило численні обмеження для участі у виборах на посаду судді осіб за класовою або професійною ознакою.

Закон СРСР “Про статус суддів” від 04.08.1989 р. [1, с. 84], передбачав створення колективних професійних утворень суддів. Так, розділ 5 (статті 14-16) цього Закону було присвячено конференціям суддів та кваліфікаційним колегіям, які хоча і не називалися органами суддівського співтовариства, проте, по суті, були наділені відповідними повноваженнями.

З врахуванням особливостей союзної держави, цей Закон припускав скликання таких конференцій суддів: конференції суддів судів союзної республіки, яка не має обласного поділу; конференції суддів автономної республіки, області, міста, автономної області, автономного округу, а також конференції суддів судів областей, міст Києва і Севастополя.

Коло повноважень, які надавалися союзним законом для колегіального обговорення суддів, фактично зводилося до вироблення рішень з питань

правозастосування, до формулювання пропозицій щодо удосконалення законодавства, яке застосовувалося під час здійснення правосуддя.

Інші питання, пов'язані із діяльністю суддів, їх належним забезпеченням, були невідомі конференціям суддів. У частині 2 статті 14 зазначеного Закону наголошувалося, що конференції суддів обговорюють питання застосування законодавства, що виникли у судовій практиці, і звертаються до Верховного Суду СРСР чи Верховного Суду союзної республіки із пропозиціями про надання керівних роз'яснень або про внесення подань у порядку законодавчої ініціативи чи про тлумачення законів.

Крім того, конференції суддів обирали кваліфікаційну колегію суддів та заслуховували звіти кваліфікаційної колегії про виконану роботу.

Порядок скликання та проведення конференції, за винятком конференції суддів військових трибуналів, повинен був визначатися законодавством союзної республіки; ті ж самі питання стосовно конференції суддів військових трибуналів визначалися "Положенням про військові трибунали", яке затверджувалося законом СРСР (стаття 14 Закону).

Позачергова конференція суддів скликала за спільним рішенням управління юстиції виконавчого комітету обласної, Київської міської Ради народних депутатів і обласного, Київського міського суду. Ця конференція могла бути скликана також за ініціативи зазначених суб'єктів чи за їх спільним рішенням або на вимогу не менше третини складу суддів, які працюють в м. Києві. Конференція суддів мала право обговорювати питання застосування законодавства, що виникли у судовій практиці, пропозиції суддів про необхідність надання керівних роз'яснень з цих питань; звернення до Верховного Суду СРСР або внесення подань у порядку законодавчої ініціативи чи про тлумачення законів; обирати кваліфікаційну колегію суддів в області м. Києві, заслуховувати звіт про роботу кваліфікаційних колегій суддів.

Таким чином, відмінною ознакою конференцій суддів, які діяли на підставі Закону СРСР, була достатньо вузька компетенція, що не дозволяла вирішувати завдання щодо участі в управлінні судами з усіх напрямків судової діяльності. Органом суддівського самоврядування необхідно було надати більший обсяг повноважень щодо самоврядування суддів.

Кваліфікаційні колегії суддів оцінювали підготовку до судової роботи кожного кандидата, який вперше висувався у народні судді, та проводили кваліфікаційний іспит кандидатів у судді; давали висновок про можливість висунення кандидата у народні судді чи члена вищестоящего суду; визначали кваліфікацію суддів; давали висновки щодо відкликання судді; розглядалося питання про дисциплінарну відповідальність судді.

До повноважень кваліфікаційних колегій суддів Верховного Суду СРСР та Верховних Судів союзних республік було, крім цього, віднесено розгляд скарг на

рішення нижчестоящих кваліфікаційних колегій з питань про відкликання та дисциплінарну відповідальність суддів.

Порядок обрання та організація діяльності кваліфікаційних колегій суддів судів УРСР регулювались “Положенням про конференції суддів районних (міських) народних судів та обласних, Київського міського судів”, затвердженим Указом Президії Верховної Ради УРСР від 15.12.1989 р. [5, с. 2]. Відповідно до цього Положення кваліфікаційна колегія суддів Верховного Суду УРСР обиралася Пленумом Верховного Суду УРСР строк на 5 років з числа членів Верховного Суду УРСР. При цьому Голова Верховного Суду не входив до складу кваліфікаційних колегій.

Отже, Конституція СРСР 1936 р. і прийнятий на її основі Закон про судоустрій 1938 р. внесли істотні зміни в організацію і діяльність Верховного Суду СРСР, який став вищим судовим органом Радянської держави. Закон СРСР “Про статус суддів” від 04.08.1989 р., передбачав створення колективних професійних утворень суддів. На основі цього закону був прийнятий Указ Президії Верховної Ради УРСР від 15.12.1989 р. про проведення конференцій суддів в якому було затверджено “Положення про конференції суддів районних (міських) народних судів та обласних, Київського міського судів”.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ведомости съезда народных депутатов СССР и Верховного Совета СССР. Закон “О статусе судей в СССР” – 1989. – № 9. – 223 с.
2. *Власов В. И.* История судебной власти. Книга вторая (1917–2003 годы) / В. И. Власов. – М. : Компания Спутник, 2004. – 658 с.
3. *Віленський Б. В.* Історії розробки і прийняття Конституції СРСР 1936 року / Б. В. Віленський. – Саратов : Юрист, 1967. – 178 с.
4. Вторая сессия Верховного Совета СРСР, 10-21 августа 1936 г. “Закон о судоустройстве СССР, союзных и автономных республик” 1938 г. Стенографический отчет, изд. Верховного Совета СРСР, 782 с.
5. Указ Президії Верховної Ради від 15.12.1989 р “Положення про конференції суддів районних (міських) народних судів та обласних, Київського міського судів” // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1989. – № 52. – 690 с.